

безпосередньо в оперативних підрозділах. Слід звернути увагу на те, що право оперативних підрозділів на створення і застосування автоматизованих інформаційних систем має законодавче закріплення. Вказане право передбачене п. 18 ч. 1 статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», що є, на нашу думку, позитивним рішенням законодавця у регламентації організації оперативно-розшукової діяльності.

Необхідно зазначити, що використання працівниками оперативних підрозділів ресурсів різноманітних інформаційно-пошукових систем покликане сприяти підвищенню рівня інформаційно-аналітичного забезпечення їх діяльності під час виявлення та попередження злочинів, виконання інших завдань оперативно-розшукової діяльності та доручень слідчого щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій у межах досудового розслідування злочинів.

Разом з тим, анкетування працівників оперативних підрозділів свідчить про те, що автоматизовані інформаційно-пошукові системи використовуються у практичній діяльності незадовільно. Так, 42 % опитаних відповіли, що отримували інформацію із вказаних систем лише з метою формального виконання вимог керівництва, а 38 % – взагалі не отримували такої інформації під час боротьби зі злочинністю.

Аналіз наукових досліджень та анкетування працівників оперативних підрозділів дозволили нам визначити основні причини низького рівня застосування даних автоматизованих інформаційно-пошукових систем, а саме: 1) складність та незручність отримання інформації із вказаних систем; 2) існування думки про низьке значення використання інформації, яка міститься в автоматизованих інформаційно-пошукових системах, для боротьби зі злочинністю; 3) відсутність знань про можливості автоматизованих інформаційно-пошукових систем; 4) відсутність навичок отримання інформації з розглядуваних систем.

Ми вважаємо, що в основі наведених причин лежать такі негативні явища у діяльності оперативних підрозділів, як: низький рівень професійної підготовки окремих працівників цих підрозділів, їх малий досвід практичної діяльності та самовпевненість щодо спроможності самостійно вирішувати завдання оперативно-розшукової діяльності, поверхове ставлення до виконання своїх обов'язків. Для вирішення цих проблем необхідне вжиття керівництвом правоохоронних органів заходів щодо організації в оперативних підрозділах практичних занять зі службової підготовки за участю як найбільш досвідчених оперативних працівників, так і працівників підрозділів інформаційно-аналітичної підтримки. Під час таких занять необхідно роз'яснити оперативним працівникам: можливості використання автоматизованих інформаційно-пошукових систем; яка саме інформація в них міститься; способи її отримання, а також важливість відповідального ставлення кожного окремого працівника до своєчасного та якісного внесення до даних систем отриманої оперативно-розшукової інформації.

ЦІННІСНІ ОСНОВИ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ТА ЇХ ЗНАЧИМІСТЬ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ

Лім Л. А.

Київський університет права НАН України, м. Київ

На сьогодні не викликає сумніву те, що правова система не може існувати без моральних понять, таких як гуманізм, справедливість, совість, добро, честь і гідність, свобода і відповідальність. Як людина не знаходиться поза суспільством, так і право не є лише загальнотеоретичною, об'єктивно незалежною категорією.

Поняття правової системи дозволяє розглянути усю правову реальність в цілому, як таку, що знаходить свій вияв у різних сферах життєдіяльності держави та суспільства – як в правосвідомості, так і в законодавстві, і в юридичній діяльності. Із поглибленням і

ускладненням суспільного розвитку, держава має забезпечувати оптимальну організацію суспільного життя, прагнучи до все більшого правового оформлення своєї діяльності та формування у громадян правової культури. В цивілізованому суспільстві наявність високолегітимного права, законів є важливим фактором впливу на організованість і правопорядок у ньому. Це обумовлює зростання ролі і цінності правої системи як елемента соціальної дії на суспільне життя.

Постає питання про оновлення змісту і переорієнтацію в дослідженні державно-правової реальності через підкреслення її ціннісних основ, тобто включення в загальнотеоретичний масив права соціально-етичний понять. В правовій системі не повинно бути морально нейтральних елементів. Взагалі, проблеми, пов'язані з реалізацією правових норм і вимог, є одночасно і етичними проблемами, оскільки вони впливають на формування відношень між людьми на основі загальнолюдських моральних цінностей.

Сучасна філософія права дає обґрунтування фактів правового життя, виходячи за межі суто правового підходу. Навіть серед теоретиків правового позитивізму, напряду який розглядає право як систему норм прийнятих державою, частково здійснюється акцент на значимості і цінності права. Представник аналітичного правового позитивізму Г. Радбрух підкреслював, що право є культурним феноменом пов'язаним з цінностями [3]. А теоретик соціологічного правового позитивізму Є. Ерліх відзначав, що право здатне регулювати всі грані людської поведінки, бо правила, згідно з якими діють люди, перетворюються на правила, за якими оцінюють вчинки людей [1].

Оскільки правова система розрахована на створення певного правопорядку у суспільстві, то, в залежності від її ефективності, можна говорити про ступінь захищеності прав і свобод людини. Проблемність даного питання в тому, що існує різниця між тим, що на "папері", і тим, що є насправді. І чим більша розбіжність між ними, тим більше проблем у функціонуванні правової системи. Недостатньо лише того, що закон захищає права текстуально. Необхідно ще й із допомогою закону бути реально захищеними, щоб закон працював і насправді захищав інтереси і свободи людини. Мова йде про право не тільки як систему норм, але і про забезпечення дієвості цих норм.

Для сучасної демократичної держави потрібно мати цілісну систему норм, де правові норми діють не окремо, а поєднані із рядом інших – соціальних, культурних, моральних норм. Саме це має відображати стан суспільних відносин і відповідати потребам їх розвитку. Постає питання про повернення правової системи до людини, про її значимість та цінність для суспільства, але не тільки в загальнотеоретичному сенсі, а й в практичному. Слід враховувати те, що людина виступає не тільки в якості носія своїх інтересів. Вона є творцем права, визначає і підкреслює і ньому ціннісні основи, наділяє його конкретним змістом, роз'яснює, може здійснити, змінити.

Якщо розуміти людину в якості залежної змінної, що визначається умовами життя, можливостями, закладеними в праві, то в цій парадигмі вона буде лише об'єктом впливу із зовні, якій дають права і свободу дій або не дають. Практичне, емпіричне в праві витісняє духовне начало або надає йому другорядну, суто підпорядковану роль. На перший план виходять уявлення про право як інститут, що має відповідні структурні та функціональні характеристики в різних правових системах. Але вивчаючи право таким, яким воно є, варто розглядати питання про те, яким воно повинно бути, про його цінність і значення в житті людини. Необхідно розуміти суть права з точки зору суспільства, а не державного апарату.

Оскільки право є усвідомленим соціальним інтересом, перетвореним у загальні правила поведінки, які ми називаємо правовими нормами, та реальною поведінкою людей, яка носить характер соціально-правових відносин, то основою для формування правової системи в демократичній державі має бути орієнтація на людину як особистість, що визначає суспільні цінності. Правові відносини повинні бути взаємно оберненими. З одного боку норми права встановлюються і видаються людиною від імені держави в процесі розвитку соціуму, з другого, вони є примусовими, чітко визначеними та мають

процедуру контролю і перевірки їх виконання. Можна провести аналогію із процесом соціалізації в соціології, де первинна зовнішня соціалізація означає пристосування до норм, що складаються в різних соціальних інститутах, а вторинна – процес включення соціальних ролей у внутрішній світ людини. Так і право повинно бути не лише зовнішнім фактором, що сконцентрований на реалізації певних конкретних функцій і на тому, що може йому завдати, але і враховувати суспільні та індивідуальні цінності, все різноманіття життєвих ситуацій.

Через процеси в законотворчості й судочинстві правова система має бути зорієнтована на пошук і встановлення солідарності між інтересами суспільства, окремої людини й держави, та формувати універсальні соціальні цінності, які будуть враховувати рольовий характер взаємодії, формальну систему регулювання відносин, складну систему соціального управління, виділення великої кількості соціальних інститутів.

Філософія права та етика права пропонують ідею побудови такої правової системи, де право відповідатиме різноманітності життєвих ситуацій. Відповідно до цієї ідеї, право має набувати все більш конвенціонального характеру, який викликаний необхідністю діалогу людей, що належать до різних культур, діалогу суспільних систем, цивілізацій. Так, К.-О. Апель говорить, що “суть демократії полягає в решті решт в тому, що ті суспільні інститути, які не є самоочевидними, виникають з інституту розумної дискусії – як в законодавчих органах, так і, особливо, в конституційних зборах.” [4, с. 200].

Одним із завдань правової системи є необхідність гарантувати позитивну реалізацію фундаментальних цінностей у формах соціального співжиття. Але для цього необхідно формувати в суспільстві загалом і в окремих індивідах правову культуру. Щоб успішно й правильно діяти, необхідно знати закони та правові норми, вони мають стати особистими переконаннями людей і утвердитися як принципи та життєві настанови. В межах соціально-правової сфери важливими завданнями є визначити цінність людського існування, цінність моральних імперативів.

Правова система має передбачати спеціальний тип правил, загальні для всіх цінності та інтереси, які дозволили б кожному (за бажанням) бути учасником в їх захисті, тобто ставить за необхідне традиційним нормам позитивного права дати людське обличчя. Вона підкреслює значення суб'єктів права як єдиних системотворчих матеріальних чинників правової системи. “Особа, як суб'єкт права, в абстрактній формі персоніфікує буття (сутність) права у сфері його існування. Правосуб'єктність – це, так би мовити, людський вимір”. [2, с. 44].

Отже, правова система повинна нормативно забезпечувати і формувати ідеологію цілісного сприйняття права як універсального способу регулювання суспільних відносин, вирішення конфліктів, досягнення соціальної злагоди та компромісу, забезпечення гідного існування та розвитку людини, адже одне із найважливіших значень правової системи в житті людини - здатність захищати її права і свободи. Ціннісні основи правової системи полягають в зростанні морального потенціалу загального права, етичних основ “законності” та гуманізації правової системи.

Література

1. Эрлих Е. Основы социологии права / Перев. с нем. Л.П. Галанзы // Антология мировой правовой мысли в пяти томах. Т. 3 / Отв. ред. О.А. Жидков. – М.: Мысль, 1999. – 829 с.
2. Нерсесянц В.С. Философия права. – М.: Инфра М-Норма, 1997. – 652 с.
3. Радбрух Г. Введение в науку права/Перев. с нем. Островская М.М., Штейнберг И.З. – М.: Труд, 1915. – 160 с.
4. Apel K.-O. Transformation der Philosophie. Frankfurt a. – М., 1973. Bd.1.